

Old Georgian “Suffixaufnahme” revisited

Jost Gippert (Frankfurt / Hamburg)

The German term “Suffixaufnahme”, first introduced by Franz Nikolaus Finck in his famous “Haupttypen des Sprachbaus” (1910: 141), is used to denote a peculiar characteristic of the nominal inflection of Old Georgian, namely, the extension of adnominal genitives by the case ending of the head noun they determine. Although the phenomenon has been dealt with in many grammatical treatises of the Georgian language, the rules of its application and their exceptions have not yet been clarified entirely, and some important questions are still open. Having the huge textual tradition of Georgian since the beginning of its literacy at hand in digital form, in the TITUS¹ and GNC² corpora, and having more and more online access to original manuscripts and to rare literature, these questions can now be addressed with much more chance of reliability, including statistical analyses that were never possible before.

With the present paper, we start a series of investigations that are meant to cast new light on the phenomenon of “Suffixaufnahme” and its specifics. We will begin with a survey of the treatment of “Suffixaufnahme” in the linguistic literature on Georgian from its beginning to the present day, with special emphasis on the linguistic material used for illustration.

I. The beginning: “double rapport”

1. When on 11 December 1842, the German linguist Franz Bopp read at the Berlin Academy of Sciences his famous lecture on the presumed affinity of Georgian to the Indo-European language family, he made his listeners aware of a peculiar “curiosity” of the Caucasian language concerning the use of the genitive case:³

Ehe wir die Theorie der Casusbildung verlassen, muß ich noch auf eine merkwürdige syntaktische Erscheinung aufmerksam machen, wonach im Georgischen die Genitive, sowohl des Singulars als des Plurals, wenn sie dem regierenden Worte nachfolgen, ihrer eigenen Casus-Endung in der Regel noch die Endung des regierenden Wortes beifügen. Der Nom. und Acc. sing., da sie keine Casusflexion haben, können natürlich auch keine Endung dem regierten Worte mittheilen. Beispiele anderer Casus sind: გვამისა ქრისტესისა *gvamisa k'ristesisa* des Körpers

Before we leave the theory of case formation, I must draw the attention to a curious syntactic phenomenon, according to which in Georgian the genitives, both of the singular and the plural, when they follow the governing word, usually add the ending of the governing word to their own case ending. The nominative and accusative singular, since they have no case inflection, of course cannot impart an ending to the governed word. Examples of other cases are: გვამისა ქრისტესისა *gvamisa kristesisa* “of the body of Christ” (Brosset p. 231), წყობისა

¹ “Thesaurus indogermanischer Sprach- und Textmaterialien“, <https://titus.uni-frankfurt.de>; the Georgian corpora are accessible from <https://titus.uni-frankfurt.de/texte/texte2.htm#georgant>, the search engine from <https://titus.uni-frankfurt.de/search/query.htm>. These and all other links quoted were last accessed on 30 January 2022.

² “Georgian National Corpus“, <http://gnc.gov.ge>; the corpora are accessible from <http://gnc.gov.ge/gnc/corpus-list>, the search engine from <http://gnc.gov.ge/gnc/simple-query>.

³ Bopp 1845: 275 / 1847: 19; English translation J.G. Here and in the following translations, the rendering of Georgian in transcription and other elements of spelling are adapted to present usage.

Christi (Brosset p. 231.), წყობასა მტერთასა *z'qobasa mtert'asa* beim Angriffe der Feinde (p. 269.), კელითა მოციქულთათა *χ'elit'a mozik'ult'at'a* durch die Hand der Apostel (p. 232.), წინა-მსრბოლნი ლაშკართანი *z'ina-msrbolni las'kart'ani* die Vorläufer der Heere (p. 274.). (17) Der Sinn dieser sonderbaren Erscheinung ist natürlich kein anderer, als daß die Genitive vom Sprachgeist als Adjective aufgefaßt werden, die mit ihrem Substantiv in Zahl und Casus übereinstimmen und daher mit derselben Endung, wie das regierende Substantiv, bekleidet sein müssen. Die Endung des Genitivs wächst gleichsam in das Thema des so geschaffenen Adjectivs hinein und gilt also nicht mehr als Casus-Endung, sondern als Suffix eines possessiven Adjectivstammes, dem sich dann die Casus-Endungen anschließen, welche dem Verhältniß des dem Adjectiv vorangehenden Substantivs entsprechen. Auf diese Weise werden auch Possessivpronomina aus den Genitiven der persönlichen Pronomina gebildet, und so ist z.B. die Form *mist'a*, welche Brosset S. 278. durch *siens* übersetzt, nichts anders als der Genitiv მის *mis* ejus, in Verbindung mit der Endung des Pluralgenitivs, womit das vorangehende Substantiv (*z'midat'a* sanctorum) schließt, also kann *z'midat'a mist'a* mit demselben Rechte durch *sanctorum ejus* übersetzt werden, wie წინა-მსრბოლნი ლაშკართანი *z'ina-msrbolni las'kart'ani* durch *praecursores exercituum*.

მტერთასა *çqobasa mtertasa* “to the attack of the enemies” (p. 269), კელითა მოციქულთათა *qelita mocikultata* “by the hand of the apostles” (p. 232), წინა-მსრბოლნი ლაშკართანი *çina-msrbolni laškartani* “the forerunners of the armies” (p. 274). (17) The meaning of this strange phenomenon is, of course, no other than that the genitives are understood by the linguistic mind as adjectives, which agree with their noun in number and case and must therefore be clothed with the same ending as the governing noun. The ending of the genitive grows, as it were, into the stem of the adjective created in this way and is therefore no longer regarded as a case ending but as a suffix of a possessive adjective stem, which is then followed by the case endings that correspond to the relation of the noun preceding the adjective. In this way, possessive pronouns are also formed from the genitives of the personal pronouns, and so is, for example, the form *mista*, which Brosset (p. 278) translates as “his”, nothing else than the genitive მის *mis* “ejus” combined with the ending of the plural genitive which closes the preceding noun (*çmidata* “sanctorum”). Thus *çmidata mista* can be translated as “sanctorum ejus” with the same right as წინა-მსრბოლნი ლაშკართანი *çina-msrbolni laškartani* as “praecursores exercituum”.

2. As indicated in Bopp’s text, the source of his observations was an earlier publication by the French scholar Marie-Félicité Brosset, namely, his book “Éléments de la langue géorgienne” of 1837 where the same phenomenon, here styled “double rapport”, i. e. “double relation”, is treated at length in the chapter devoted to syntax (chapter XIII; 1837: 230–236). Three years before, Brosset had published the same content, with even a bit more of information, in a lithographed volume printed in his own handwriting under the title “L’art libéral ou grammaire géorgienne”; here, the section in question introduces the third chapter, entitled “Rapports des noms entre eux” (“Relations between nouns”; Brosset 1834: 79–84). As these works represent the first comprehensive treatises of the phenomenon in a western language,⁴ it seems worthwhile examining the author’s reasoning in more detail.

⁴ For autochthonous forerunners see 2.10 sqq. below.

2.1 In both his books, Brosset’s treatment begins with the placement of the genitive with respect to the governing noun:⁵

{34.} 1. Le génitif exprime tous les rapports simples des noms entre eux, le régime {sa-dziébo ou dziéba (სადიებო, ძიება ce qu’il faut chercher)} occupant la première ou la seconde place, mais plus souvent la première : ღმერთის სიტყვა, ou სიტყვა ღმერთისა, la parole de Dieu. [...] On dit encore : მდინარე მტკვრისა le fleuve du Kour, ქალაქი ტფილისისა la ville de Tiflis; contrairement à l’usage latin, *fluvius Euphrates*, *urbs Roma*. [...]

1. The genitive expresses all simple relations between nouns, the governed noun {*saziebo* or *zieba* (სადიებო, ძიება “what must be looked for”)} occupying the first or second place, but more often the first: *gmertis sitqva*, or *sitqva gmertisa*, “the Word of God”. [...] People also say: *mdinare mtqvrisa* “the Kura river”, *kalaki tpilisisa* “the city of Tiflis”, contrary to Latin usage in *fluvius Euphrates*, *urbs Roma*. [...]

For all examples instanced by Brosset, attestations can be found in the Georgian National Corpus (GNC). With the genitive of ღმერთი “God” appearing as ღმერთის(ა), it is clear that Brosset’s focus was on contemporary usage rather than older stages of the language where we would rather expect ღმრთის(ა) or ღვთის(ა): for ღმერთის სიტყვა, the GNC provides 29 examples (including case forms like სიტყვეთ etc.), all from 20th-century authors, whereas the 245 attestations of ღვთის(ა) სიტყუ/ვა- and the 122 attestations of ღმრთის(ა) სიტყუ/ვა- cover the complete timespan from the 9th century until the present day.⁶ In contrast to this, ქალაქი ტფილისისა occurs, in this form, only in texts from the Middle Georgian period, in the Georgian Chronicle ქართლის ცხოვრება (ჟამთააღმწერელი, ბერი ეგნატაშვილი).⁷ A remarkable idiosyncrasy of Brosset’s “Art libéral” is the translation of the grammatical term “régime”, i.e. “governed (noun)”, by სადიებო and ძიება “what must be looked for” (or “query”); probably the author omitted this definition in his “Eléments” because he could not verify it in any other source, and as a matter of fact, this use of the terms seems to be unknown elsewhere.

Brosset continues with the omission of the genitive marking in proper nouns that stand in apposition to a following noun and in surnames with -შული (= -შვილი) and -ძე (1834: 79; 1837: 231). He here refers explicitly to a “Georgian Chronicle” (“Chron. gé. 31”); the text in question is the chronicle extending from 1373 up to 1703 which is contained in manuscript no. 23 of the Bibliothèque nationale de France⁸ and which Brosset himself edited (1829, lithographed) and translated (1830). The passage in question relates to the year 1605 (“chronicon 293”); in the

⁵ In the following quotations, curly brackets indicate information that is only found in Brosset’s “Art libéral” (1834). Minor spelling differences between the two books are ignored.

⁶ A more exact distinction of the use of the three different forms is hampered by the fact that in Georgian manuscripts, the genitive of “God” was usually abbreviated as ღის- or ღთის-. A clear distinction between disyllabic ღმერთის- and monosyllabic ღმრთის- / ღვთის- is possible in metrical contexts; e.g., the monosyllabic form is used throughout in Shota Rustaveli’s *Vepxistqaosani* while the disyllabic form appears in later works such as, e.g., the anonymous *Ioseb-Zilixiani* (Jakobia 1937: 37, l. 9), an alphabetic hymn by King Vakhtang VI (17th–18th c.; Baramidze 1947: 59, l. 3) or the metrical legend on St. George by Datuna Kvariani (17th c.; Gabidzashvili 1991: 318, l. 24). It seems that the disyllabic form had won through in the spoken language by the end of the 18th century as witnessed to by the grammar of catholicos Anton I (cf. 3. below) who lists ღმერთისა among examples for the formation of the genitive (§ 2; Anton 1885: 7).

⁷ Qaukhchishvili (1959: 187, l. 13, in an addition attributed to King Vakhtang, and 357, l. 18).

⁸ Digitally accessible on <https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/btv1b100934180> (black-and-white) and <https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/btv1b52507455k> (colour).

manuscript, the passage is slightly different:⁹ მარტსა : იზ : დაჰპატიჟა კონსტანტინემ მამას ბატონს ალექსანდრეს და მამს გიორგი ბატონის შვილსა, translated by Brosset as “le 12 de mars, Constantiné invita son père le prince Alexandre et le prince royal Giorgi son frère” (“On 12 March, Konstantine invited his father, prince Aleksandre, and Giorgi, the prince’s son, his brother”; 1830: 28).¹⁰

Dans certaines rencontres, les noms propres restent au cas direct, mais le sens indique qu’ils sont au génitif : მამსა თჳსსა გიორგი ბატონის შჳლსა, à son frère, fils du roi Giorgi, Chron. gé. 31; et dans les noms de famille მკეცი-შჳლი mkhétzi-chwili, დიასამი-ძე diasami-dzé; on dit aussi souvent ბატონი-შჳლი fils de prince, აზნაურ-შჳლები fils d’aznaour, etc. Dans ces cas-là, le régime est toujours devant.

In some constellations, proper names remain in the direct case, but the meaning indicates that they are in the genitive case: *zmasa twssa giorgi batonis šwlsa* “to his brother Giorgi, the son of the king”, Chron. 31; and in surnames like მკეცი-შჳლი *mqeci-švili*, დიასამი-ძე *diasami-dze*; people also often say *batoni-šwli* “son of a prince”, *aznaur-šwlebi* “sons of Aznaur”, etc. In these cases, the governed noun is always placed before.

2.2 After this, Brosset introduces the phenomenon of “double rapport”, i.e., endings attached to that of a genitive, beginning with the ending of the “old” nominative plural, *-ni*:

2. Mais si le nom régisseur est au pluriel en ნი, ou à tout autre cas du singulier, mais non à aucun des cas du pluriel en ები, alors, après l’inflexion du génitif que prend le régime, celui-ci prend, en outre, la flexion du régisseur : აზრდინი ჰსჳულისა ნი les ombres de la loi, ძენი ისრაელისა ნი les enfants d’Israël, გვამისა ქრისტესი სა du corps de Jésus-Christ, შესაკრებელთა გალილიასა თა aux synagogues de Galilée. Mais on dit : წიგნები მათი leurs livres, Act. XIX, 19; ქანი ოქროსი ანუ რა გინდა რასი une mine d’or ou d’autre métal (Code). C’est cet accident, propre à la langue géorgienne, que j’appelle *double rapport*. L’usage n’en est pas tellement rigoureux, même dans le beau style, que l’on ne trouve souvent des phrases comme celle-ci : სულნი წარმართთა les esprits des gentils, pour წარმართთანი. Act. XIV, 2.

2. But if the governing noun is in the plural in *-ni*, or in any other case of the singular, but not in any of the cases of the plural in *-ebi*, then the governed noun takes after the ending of the genitive also the ending of the governing noun: *ačrdilni hsžulisa-ni* “the shadows of the law”, *zeni israelisa-ni* “the children of Israel”, *gvamisa kristesi-sa* “of the body of Jesus Christ”, *šesakrebelta galiliaysa-ta* “in the synagogues of Galilee”. But it is said *čignebi mati* “their books”, Act. 19.19; *kani okrosi anu ra ginda rasi* “a mine of gold or other metal” (Code). It is this property, specific to the Georgian language, that I call *double relation*. The use is not so rigorous, even in the beautiful style, that one would not often find phrases like *sulni čarmartta* “the souls of the Gentiles”, for *čarmarttani*, Acts 14.2.

⁹ Fol. 26r, lines 9–11, see <https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/btv1b100934180/f29.item> and <https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/btv1b52507455k/f61.item>; Brosset (1829: 31, ll. 5–6).

¹⁰ The persons in question are Aleksandre II, king of Kakheti (1527–1605), and his sons Giorgi (1570–1605) and Konstantine (1566–1605); the latter succeeded his father (as Konstantine I) after killing him and his brother in a battle on behalf of the Safavid king Shah Abbas I on the day indicated. In ქართლის ცხოვრება, the event in question is the last one treated in the anonymous third text of the “New Chronicle” (ახალი ქართლის ცხოვრება, მესამე ტექსტი; Qaukhchishvili 1959: 539).

Not only the two passages from the Acts of Apostles but also the four phrases quoted before appear as such in the so-called Bakar Bible, which was printed in Moscow in 1743 and probably the only complete Georgian Bible that may have been accessible to Brosset.¹¹ While ძენი ისრაელისა-ნი “the children of Israel” occurs 16 times in it, beginning with Ex. 7.45, the other three quotations are rather peculiar: გვამისა ქრისტესი-სა appears, written გუამისა ქესისა, only once, in Eph. 4.12,¹² შესაკრებელთა გალილიასა-თა, spelt შესკრებელთა გლილიასათა, only in Lk. 4.44,¹³ and აზრდილნი სჯლისანი (spelt thus, abbreviated and without ჰ-), only in the (Euthalian) Prologue of the Epistle to the Romans.¹⁴ In one case, Brosset’s rendering is inexact with respect to the actual form of “double relation”: instead of წიგნები მათი (Acts 19.19), the Bakar Bible has the interesting variant წიგნები მათნი,¹⁵ with the plurality expressed by the ending of the old plural. The only non-biblical example is quoted from “Code”, i. e., the collection of legislative texts by King Vakhtang VI, which is preserved, among others, in a manuscript of the Bibliothèque nationale de France (no. 24)¹⁶ which Brosset used. Here, the passage in question is found on f. 45v, in § 746 in the Table containing the index of the laws; the complete entry, which refers to § 256 of the Greek and § 181 of the Armenian collection, reads: პოვნისათვის: ქალაქსა თუ სოფელსა რასაც ალავს სად იპოვნონ ქანი რისაც ოქროსი თუ ვერცხლისა ანუ სხვა რა გინდა რისა; this means “On finding: where on some ground in a town or village is found a layer of some gold or silver or of whatever else you like”. The Paris text differs only slightly from that of ms. S-3683 of the Korneli Kekelidze National Centre for Manuscripts (Tbilisi), a codex that was revised by king Vakhtang himself and used as the basis for the critical edition of the collection by Isidore Dolidze; here, the entry in question has the number 744 and refers to 255, not 256 of the Greek collection.¹⁷ In the Paris manuscript, the Greek paragraph referred to is actually § 257 (fol. 100r), the paragraph of the Armenian collection is indicated correctly (fol. 158r).

In his “Art libéral” (1834: 80), Brosset here added an observation concerning the spoken language, which he omitted in his “Eléments”, as well as the reference to a “remarkable use” of “double relation” in Acts 2.9–10; in the Bakar Bible, the text in question runs მკუდრნი შუამდინარის(ა)ნი, ჰურიასტანისანი და კაბ(ა)დუკიასანი, პონტოისანი და ასიათსანი, ფირგუაისანი . და ჰამფულიასანი : ეგვიპტისანი . და ადგილისა ლუბიისანი “residents of Mesopotamia, Judaea and Cappadocia, Pontus and Asia, Phrygia and Pamphylia, Egypt and the place of Libya”,¹⁸ as a sequence of nine genitives with the ending of the nominative plural attached:

{Dans la langue parlée, on se rendrait ridicule, m’a-t-on assuré, si on emploïait trop souvent le double-rapport (v. pour l’usage une application remarquable, act. II, 9.10.)}

{In the spoken language, we would expose ourselves to ridicule, I have been assured, if we used the double relation too often (for a remarkable application of its use, see Acts 2.9, 10.)}

¹¹ According to Brosset (1837: VI), the Bibliothèque nationale in Paris owned two copies of the Bible at his time; in addition, it has stored a Four-Gospel manuscript, no. 28 (<https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/btv1b8455924h>), and the famous “Jerusalem” lectionary, no. 3 (<https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/btv1b531293546>).

¹² Bakar (1743: 953b, l. 34).

¹³ Bakar (1743: 843b, l. 34).

¹⁴ Bakar (1743: 918b, l. 7).

¹⁵ Bakar (1743: 908b, l. 39), the only example existing; in the older witnesses of the Acts, the possessive pronoun is missing.

¹⁶ Cf. <https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/btv1b10093419f>.

¹⁷ Dolidze (1963: 72).

¹⁸ Bakar (1743: 892a, ll. 14–18).

2.3 In both his books, Brosset continues with observations concerning the omission of the “double relation” under certain conditions (1834: 80; 1837: 232). The examples are found in the Bakar Bible again:

3. S’il arrive que le régisseur soit accompagné d’une suite de noms qui doivent être au génitif, le dernier seul prend l’inflexion complexe : საზღვრისა დადებანი სამკვდრებელისა მათისანი la fixation des limites de leurs propriétés. Act. XVII, 26. Mais quand la phrase est longue, l’inflexion complexe peut se placer au milieu et à la fin : რომელნი ჰვიან კვალთა მათ ზედა წინასწარმეტყველებისა თა მამისა ჩვენისა აბრაამისა თა ceux qui s’en tiennent à la prophétie faite à notre père Abraham. Rom. IV, 12.

3. If the governing noun happens to be accompanied by a sequence of nouns that must be in the genitive, only the last one takes the complex inflection: *sazǵvrisa dadebani samkḡdrebēlisa matisa-ni* “the settings of the boundaries of their properties”, Acts 17.26. But when the sentence is long, the complex inflection can be placed both in the middle and at the end: *romelni hgian kḡvalta mat zeda činasčarmetqvelebisa-ta mamisa čvenisa abraamisa-ta* “those who stand in the footprints of the prophecy of our father Abraham”, Rom. 4.12.

In the latter example, Brosset’s wording deviates remarkably from the Bible, which has a more complex construction: რ(ომე)ლნი ჰვიან კვალთა მ(ა)თ ზ(ე)და წინა დაუცუეთილებისა ს(ა)რწმ(უ)ნობისათა, მამისა ჩ(უ)ენისა აბრაჰამისთა “those who stand in the footprints of the belief in (*lit.* of) uncircumcision of our father Abraham”; obviously this was due to a confusion of წინასწარმეტყველება “prophecy” and წინადაუცუეთილება “uncircumcision” (Greek ἀκροβυστία), the term that all Georgian witnesses have at the given position.

Brosset continues with examples for the addition of endings of the vocative and instrumental, mostly from the Bible again:

Au vocatif la même chose a lieu : უფალო ზეცისა ო და ქვეყანისა ო Seigneur du ciel et de la terre ! ძეო კაცისა ო fils de l’homme! Ezech. XXXVI, 2; ძენო კაცთა ნო enfants des hommes. Ps. IV, 2.

De même à l’instrumental : სახელითა მამისა თა , და ძისა თა , და სულისა წმინდისა თა au nom du Père, du Fils, et du Saint-Esprit ; სიტყვითა უფლისა თა par la parole du Seigneur, Ps. XXXII, 6; კელითა მოციქულთა თა par la main des apôtres. Act. V, 2.

In the vocative the same thing takes place: *upalo zecisa-o da kveqanisa-o* “Lord of heaven and earth!” *zeo kacisa-o* “son of man!” Ez. 36.2; *zeno kacita-no* “children of men”, Ps. 4.2.

Similarly in the instrumental: *saxelita mamisa-ta, da zisa-ta, da sulisa čmindisa-ta* “in the name of the Father, the Son and the Holy Spirit”; *siḡqḡwta uplisa-ta* “by the word of the Lord”, Ps. 32.6; *qelita mocikulta-ta* “by the hand of the apostles”, Acts 5.2.

Again, the rendering is not always correct. Instead of უფლისა-თა and მოციქულთა-თა, the printed Bible has უფლისა-ათა and მოციქულთა-ათა, with the initial *i*-vowel of the instrumental ending preserved in form of its consonantal equivalent, *a* = *y*, in accordance with older usage. In addition, the latter text passage is not from Acts 5.2 but Acts 5.12, and ძეო კაცისა-ო “son of man!” appears not in Ez. 36.2 but in the first verse of the chapter. In სახელითა მამისა-თა, და ძისა-თა, და სულისა წმინდისა-თა “in the name of the Father, the Son and the Holy Spirit”, which

is taken from Mt. 28.19, the Bakar Bible does have the defective spelling of the ending (instead of მამისა-მთა, ძისა-მთა and წმინდისა-მთა). The vocative formula უფალო ზეცისა-ო და ქვეყანისა-ო “Lord of heaven and earth!” seems not to be attested as such; instead we find უფალო ცისა და ქვეყანისაო in Mt. 11.25 and Lk. 10.21, which nicely shows the effect of “group inflection” thematised by Brosset himself a bit earlier.

2.4 Brosset then proceeds with a paragraph on the agreement of adjectives (1834: 81; 1837: 232). In his “Art libéral”, he begins this with an example of adverbial usage, which he omits in his “Eléments” obviously because it has no bearing on the phenomenon of “double relation”. The example he provides is from the catholic catechism (“Dottrina cristiana per uso delle missioni della Giorgia”) that was translated by a certain David Tlukaant¹⁹ and published in Rome first in 1741 and a second time in 1797. The given sentence clearly proves that Brosset used the second edition, because the first one has ნატრული იქნებიან “they will be longing for” instead of განვარდებიან “they are deprived of”.

{37. Dans cette phrase, სამუდამოთ ღმრის სახის ხილვისა-გან განვარდებიან ils sont privés éternellement de la vue de Dieu (Tlukh. 29), სამუდამოთ est un adjectif au cas modal, დ დ étant changé en თ th, d’après la forme vulgaire. Mais, dans le rapport d’un cas préposé à un nom au cas instrumental, l’adjectif se met au génitif.}

4. L’adjectif, préposé à un nom au cas instrumental, se met au génitif. On dit donc très-bien : დიდის ლაშქრით avec une grande armée, ელენურის ენითა en langue grecque [...]

{37. In the sentence *samudamot ḡtis saxis xilvisa-gan ganvardebian* “they are deprived eternally from the view of God” (Tlukh. 29), *samudamot* is an adjective in the modal case, with *d* changed to *t* in accordance with the vulgar form. But, in the case of preceding a noun in the instrumental case, the adjective is placed in the genitive.}

4. An adjective that precedes a noun in the instrumental case is put in the genitive case. So people say very well: *didis laškrit* “with a big army”, *ellenuris enita* “in the Greek language” [...]

The phrase დიდის ლაშქრით “with a big army”, with the adjective in the genitive representing an intermediate stage between full case agreement in Old Georgian and reduced agreement in Modern Georgian, is indeed attested in the Georgian literature, in one of the 16th-century metric adaptations of the Persian epic Shahname (Kobidze 1974: 86, l. 2); a second attestation is found in the chronological Tables attached to Vakhushti Batonishvili’s “Description of the Kingdom of Kartli”, under the year 1721 (Qaukhchishvili 1973: 910). As Brosset probably had no access to these works when he wrote his treatises, it is more likely that he took the example from the “Georgian Chronicle” of the Paris manuscript no. 23 again; a candidate for this is a passage concerning the year 1635 when king Rostom invaded Mukhran “avec une forte armée” (“with a strong army”, Brosset 1830: 67), where the text does have დიდის ლაშქრით.²⁰ Brosset’s second

¹⁹ ტლუკაანთ დავით; on the person and the editions of the catechism cf. Kvatchantiradze et al. (2013: 16–17 and 31–56).

²⁰ Fol. 64v, ll. 2–3, see <https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/btv1b100934180/f64.item> and <https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/btv1b52507455k/f138.item>; cf. Brosset (1829: 76, l. 5) for the edition. A second passage, from the same year, could be the information on Levan Dadiani who came “avec une grande armée” (“with a big army”) to support the Kartlians (Brosset 1830: 65); at the given position, however, the manuscript actually reads დისის ლაშქრით (fol. 62v, l. 11, see <https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/btv1b100934180/f60.item> and <https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/btv1b52507455k/f134.item>), which Brosset obviously emended when translating the text (in his edition, Brosset 1829: 74, l. 6, he still proposed hesitatingly to correct დისის to თვის “his own”).

example, ელლენურის ენითა “in the Greek language”, is probably from one of the grammatical treatises that are contained among the Georgian manuscripts of the Bibliothèque nationale, the grammar by Davit Bagrationi (son of king George XII of Georgia) of 1790 (ms. no. 18),²¹ the two teaching books from the beginning of the 19th century (mss. no. 19 and 20),²² or the fragments from the grammar by one archpriest (*protopop*) named Ioane Kartvelovi of 1809 (ms. no. 27);²³ another candidate could be the manuscript containing the “Logic” by catholicos Anton I (ms. no. 21, of 1807).²⁴ The actual source has not yet been identified.

After a few more suggestions about the phonological conditions implied in the substitution of the instrumental ending by that of the genitive, Brosset returns to peculiarities of instrumentals in “double relation” (1834: 81; 1837: 233). His examples are from king Vakhtang’s law book again:

On dit encore en abrégéant : თანა-ყოლითა ძმისა ჩვენისა ბატონის-შულის, კათალიკოზისა ღომენტისით. მთავარ-ეპისკოპოსის გრიგოლითა. თანა-ზრახვთა მუხრანის ბატონის ერეკლეთი. არაგვის ერის-თვის გიორგითა, etc. avec l’assistance de notre frère, le prince royal, patriarche Domenti, et de l’archevêque Grigol; avec le conseil du prince de Moukhran Éréclé, et de l’éristhaw de l’Aragwi Giorgi, etc. ერეკლეთი est pour ერეკლესით, გრიგოლითა pour გრიგოლისით, გიორგითა pour გიორგისით, Code VII, préf; cf. III, 285, 287, et სამართალი ნებითა კანონითა იქნას la justice sera rendue d’après les prescriptions des canons. *Ib.* 313.

By abbreviating, people also say *tana-ḡolita žmisa čvenisa baṭonis-šwlis, katalikozisa domentišit. mtavar-ebiskopozis grigolita. tana-zraxwta murxanis baṭonis erekleti. aragws eris-tws giorgita*, etc., “with the assistance of our brother, the Royal Prince, Patriarch Domenti, and Archbishop Grigol; with the advice of the prince of Mukhran, Erekle, and the Eristavi of the Aragwi, Giorgi, etc. *erekleti* is for *ereklesit*, *grigolita* for *grigolisit*, *giorgita* for *giorgisit*, Code VII, preface, cf. III. 285, 287; and *samartali nebita kanonita iknas* “justice will be done according to the prescriptions of the canons”, *ib.* 313.

The quotation from the preface of the 7th chapter of the law book, which contains Vakhtang’s own law, is slightly abridged in comparison with the text of the manuscript; the complete passage runs:²⁵ თანა ყოლითა. და მოწმეობითა მღვდელთ-მთავრისა. და დიდის დედა-ქალაქისა მცხეთისა და კვართსა ზედან. საუფლოსა სვეტისა. ღ(მრ)თივ აღმართებულისა. და მირონ აღმოცენებულის. საჭედ მპერობელისა. და ხარისხსა ზედან მტკიცედ მდგომელისა. ძმისა ჩუ(ე)ნისა ბატონის შვილის. კ(ათალიკ)ოზისა ღომენტისით – ეგრეთვე თანადგომითა. არაგვის ერისთავის შვილის მთავარ ეპისკოპოსის გრიგოლითა და სხვათა მიტრაპოლიტ ეპისკოპოზ წინამძღვართა. და სამღვთოთ-განთათა. და მოწმეობითა. და თანაზრახვითა. მუხრანის ბატონის ერეკლეთი არაგვის ერისთავის. გიორგითა “in the presence and with the witnessing of the high priest and steersman of the great capital and of the myrrh-sprouting column erected by God on the tunic of the Lord and firm resident on the stair, my brother, the royal prince (and) catholicos Domenti; as well with the assistance of the son of the Eristavi of Aragvi, archbishop Grigol and the other metropolitans, bishops, abbots and clerics; and with the witnessing and the consultation of the

²¹ <https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/btv1b10093325p>.

²² <https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/btv1b100933264> and <https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/btv1b10093327k>.

²³ <https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/btv1b10093422q>.

²⁴ <https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/btv1b100934163>.

²⁵ Fol. 242v, l. 33 – 243r, l. 9; cf. <https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/btv1b10093419f/f245.item>. The corresponding text in the edition (Dolidze 1963: 478, ll. 22–31) is identical except for a few orthographic differences.

prince of Mukhran, Erekle, (and) the Eristavi of Aragvi, Giorgi...”.²⁶ The omission of the genitive ending and, by consequence, the substitution of the form with “double relation” by a form indicating only the instrumental in გრიგოლითა, ერეკლეთი, and გიორგითა is indeed remarkable in a context which otherwise does contain the more complex formations such as ღომენტ-ის-ით or, with reduced representation of the instrumental ending, სამღრთოთგან-თა-თა. The Armenian source of § 313 of Vakhtang’s collection, § 163 of the Armenian law book by Mkhitar Gosh, clearly shows that instead of კანონითა, we should expect a genitive with additional instrumental ending, კანონ-ისა-თა or, rather, კანონ-თა-თა: Դասաստանս ըստ կամաց կանոնաց այս լիցի այնպիսեսցն “The judgement will be such according to the intention of the canons.”²⁷

From Vakhtang’s law book, Brosset quotes two further phrases with instrumentals that must be regarded as deviant:

Dans quelques phrases, mais qui ne sont point tirées d’auteurs anciens, on emploie, en cas de double rapport, au lieu de l’instrumental, le génitif en ისად, i. e. le génitif combiné avec le modal : შეცთომილნი ვარსკვლავნი, ბრძანებითა ღთისად, ქვეყანისა-თვის მოქმედებენ par l’ordre de Dieu les sept planètes profitent à la terre, Code II, 347, ღთისად pour ღთისათა ; ეს განაჩენი დავდევით ცოლის დამგდებთა უბრალოსად nous avons prescrit pour ceux qui renvoient leur femme sans motif, Code V, préf., pour უბრალოსათა.

In some sentences which, however, are not taken from ancient authors, we use, in case of double relation, instead of the instrumental the genitive in ისად, i. e. the genitive combined with the modal: *šectomilni varskvlavni, brzanebita ġtisad, kveqanisa-tvis mokmedeben* “by the order of God the seven planets are useful for the earth”, Code II, 347, *ġtisad* for *ġtisata*; *es ganačeni davdevit colis damgdebta ubralosad* “we prescribed for those who abandon their wife without a cause”, Code V, preface, for *ubralosata*.

The appropriate translation notwithstanding, the first quotation is incorrect: the manuscript clearly shows შეიდი ცთომილნი ვარსკვლავნი, i. e. “the seven wandering stars”, instead of შეცთომილნი, which would mean “erroneous”.²⁸ Instead of ღთისად (sic, without abbreviation mark) the edition has the form ღთისა-თა with the reduced instrumental ending; besides, it uses the plural form შეილნი.²⁹ For the second quotation, too,³⁰ the edition provides the form expected by Brosset (უბრალოსათა), which would have to be regarded as an attribute of ცოლის (quasi დამგდებთა ცოლის უბრაო-მსა-თა “abandoners of an innocent wife”).³¹ It is important to note, however, that there is no instrumental involved here, დამგდებთა (the edition has the variant დამგდებელთა) being a genitive plural form instead. In addition, the introductory formula, ეს განაჩენი დავდევით “we have recorded this legal prescription”, does not belong to the given sentence but to the preceding one. The correct quotation would read სასჯულო საქმე და საეკლესიო, რისაც გინდა სასაქმოსა, – კაცის მკვლელთა, ეკლესიის მკრეხველთა, ცოლის დამგდებელთა უბრალოსათა, ანუ წამგვრელთა, სხვათაგან სხვა რაც სასჯულო საკითხავი იყოს – იგი

²⁶ The persons in question are: Domenti IV, Catholicos-Patriarch of Georgia (1677–1741); Erekle II, prince of Mukhrani (1666–1723); Giorgi, Eristavi of Aragvi (ca. 1650–1723) and his son Grigol.

²⁷ Cf. Bastameants (1880: 173, l. 10: § 72).

²⁸ Fol. 112v, ll. 24–26; cf. <https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/btv1b10093419f/f114.item>.

²⁹ Dolidze (1963: 209, ll. 18–19).

³⁰ Fol. 215v, ll. 11–14; cf. <https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/btv1b10093419f/f218.item>.

³¹ Dolidze (1963: 402, l. 11).

კათალიკოზმან და მათ განაჩენთა მათ ზელა ებისკოპოზთა. მათ ჰკითხონ “A(ny) legal matter and anything that concerns the church – be it a legal question of murders, church robbers, abandoners of innocent wives, or seducers, (or) whatever else – (all) this should be enquired by the catholicos and the bishops (who are entrusted) with these legal prescriptions.”³²

2.5 For constructions with a head noun in the adverbial case (here styled “modal”), Brosset first introduces combinations with possessive pronouns (1834: 82; 1837: 234):

5. Avec un pronom, on trouve le modal suivi du datif en და ; საქებელად მათდა pour leur gloire; et dans Tariel : თავი ჩემი სამსახურად შენდა რად-გან შემიწყალე puisque tu daignes me recevoir pour ton serviteur; მაგისად ნაცულად au lieu de cela, etc.

5. With a pronoun, we find the adverbial followed by the dative in *-da*: *sakebelad matda* “for their glory”; and in Tariel: *tavi čemi samsaxurad šenda rad-gan šemiçqale* “because you deign to accept me as your servant”; *magisad naculad* “instead of this”, etc.

The first example is attested once, in the 10th-century translation of the Vita of John Chrysostom contained in mss. H-2124, Ivir. georg. 3, and others; it is unlikely, however, that Brosset had access to one of these. In contrast to this, the source of his second example is explicitly indicated: with “Tariel”, Brosset refers to Shota Rustaveli’s “Knight in the Panther’s skin”, of which the Bibliothèque nationale possesses three copies. The first half-verse (თავი ჩემი სამსახურად) is indeed found in the epic, in strophe 247 where, however, it continues with თუ(მ)ცა ავად მოგაწონე; it thus can be rendered as “I have tried to make you appreciate me to serve you, albeit badly.” This is also the wording of the Paris mss. 10,³³ 11,³⁴ and 12³⁵ so that the actual source of the verse remains unclear;³⁶ the phrase სამსახურად შენდა seems not to be attested elsewhere, and in the given form, the verse does not imply any “double relation”. Brosset’s third example, however, may well be from Rustaveli’s epic again: in verse 297b, Avtandil says, მაგისად ნაცულად რამც ვიყავ ღირსი ქებისა თქვენისა “Instead of this, why should I be worthy of your praise?” Interestingly enough, a few verses later (299b), Tariel replies, with the same phrase but in inverted order: მიკვირს თუ ნაცულად მაგისად შენ ჩემი რა გეკვალე “I wonder instead of this what I might have done on behalf of you”; both verses are contained as such in the Paris manuscripts.³⁷ With a similar inversion we find a few instances of შენდა სამსახურად in the corpora but only from recent texts; Brosset does not thematise the question of word order though. Lastly, the designation “dative” for the case in -და, actually a variant of the adverbial, remains noteworthy.

Brosset continues with other peculiarities in the use of “double relation” with the adverbial case. The examples are found in the Bakar Bible again:

³² Similarly in the edition (Dolidze 1963: 402, ll. 10–13).

³³ Fol. 33r, l. 5; cf. <https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/btv1b10099889x/f37.item>.

³⁴ Fol. 24v, l. 9; cf. <https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/btv1b10099879h/f58.item>.

³⁵ Fol. 19av, l. 18; cf. <https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/btv1b10093320f/f21.item>.

³⁶ Possible sources could also be the Paris manuscripts no. 13 (Omainiani; <https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/btv1b10093321w>), 14 (Miriani, <https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/btv1b10093322b>) and 15 (Baramiani, <https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/btv1b10093323s>).

³⁷ Ms. 10, fol. 39v, ll. 2 and 14, <https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/btv1b10099889x/f44.item>; ms. 11, fol. 28v, l. 18 and 29r, l. 2, <https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/btv1b10099879h/f66.item> and [f67.item](https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/btv1b10099879h/f67.item); ms. 12, fol. 23v, ll. 11 and 19, <https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/btv1b10093320f/f25.item>.

Quelquefois le modal est suivi du génitif simple : რამეთუ ძალი ღმერთისა არს მცხოვრად ყოვლისა მორწმუნისა car la puissance de Dieu suffit pour sauver tout croyant, Rom. I, 16; quelquefois d'un cas direct : მოქცევად სულნი მამათანი შულთა მიმართ, და ურჩნი გონებითა მართალთათა, განმზადებად უფლისა ერი მომზადებული pour ramener les esprits des pères à leurs enfants, et les déobéissants à de sages pensées; pour préparer au Seigneur un peuple parfait. Luc. I, 17.

Comme le modal est également local dans les noms propres de ville ou de pays, il peut être suivi du datif, au lieu du modal, dans certaines circonstances : მოვიდა კაპერნაუმად, ქალაქსა გალილიისა სა il vint à Capernaoum, ville de Galilée, Luc. V, 41; მოვიდა ქვეყანად ისრაილისასა il vint au pays d'Israël. Mat. II, 21.

Sometimes the adverbial is followed by the simple genitive: *rametu zali gmertisa ars mcxovrad qovlisa morçmunisa* “because the power of God is enough to save any believer”, Rom. 1.16; sometimes by a direct case: *mokcevad sulni mamatani šwlta mimart, da urçni gonebita martaltata, ganmzadabad uplisa eri momzadebuli* “to bring the spirits of the fathers to the children, and the disobedient to wise thoughts; to prepare a perfect people for the Lord”, Lk. 1.17.

As the adverbial is also used as a locative with the names of a city or country, it can be followed by the dative instead of the modal in certain circumstances: *movida kaparnaumad, kalaksa galiliisa-sa* “he came to Capernaum, a city of Galilee”, Lk. 5.41; *movida kveqanad israilisasa* “he came to the land of Israel”, Mt. 2.21.

Again, the quotations are not fully correct. In Rom. 1.16, the printed Bible has მცხოვრად (Bakar 1743: 919a, l. 40) instead of Brosset's faulty მცხოვრად, and the genitive of “God” appears in abbreviated form as ღმ, to be restored as ღმრთისა or ღვთისა, i. e., with a final -y that refers to the nominative ending of the head noun, ძალი, thus representing another type of “double relation” that Brosset does not take notice of. In Lk. 1.17, where the text has გულნი “hearts” instead of Brosset's სულნი “spirits” (Bakar 1743: 839, l. 41), the use of the form უფლისა is indeed remarkable as the “Lord” is neither the subject nor the direct object of განმზადებად (“to prepare”) but rather its indirect object (the direct object is ერი “people”, in the nominative); accordingly, some of the more ancient witnesses of the Gospel have the dative უფალსა.³⁸ As Brosset remarks correctly, the “genitive” will therefore have to be interpreted as a “directive” case here. The verse styled “Luc. V, 41” is Lk. 4.31 instead, and it reads შთავიდა კაპერნაუმად ქალაქსა გალილიასა (Bakar 1743: 843a, ll. 51–52), with the “double relation” in the dative depending on ქალაქსა, not on the adverbial; in Mt. 2.21, the printed text (in agreement with all older witnesses) reads მოვიდა ქვეყანად ისრაილისა, i. e., ი(სრა)ელისა, with no dative ending attached at all.

2.6 The combination of an adverbial case with the postposition -მდე is treated separately by Brosset, under the term “final case”. Again, he provides examples from the Bible:

6. Le cas final se combine de cette sorte : ვიდრე თხოვნადმდე თქვენდა avant que vous le demandiez, Mat. VI, 8 ; იყო შენ დადუმებულ და ვერ შეძლებულ სიტყვად, ვიდრე დღემდე ყოფად ამას tu seras muet, et incapable de parler, jusqu'au jour où cela doit se faire,

6. The final case combines like this: *vidre txovnadmde tkvenda* “before you ask”, Mt. 6.8; *iqo šen dadumebul da ver šemzlebel sitqvad, vidre dgedmde qopad amas* “you will be silent and unable to speak, until the day when this will happen”, Lk. 1.20; this

³⁸ E.g., the Opiza Gospels of 983 CE (ms. Ivir. georg. 83, fol. 115ra, l. 17; abbreviated ოზ), contrasting with the Adishi Gospels of 897 CE (fol. 103ra, l. 14; cf. Taqaishvili 1916: Tabl. 102) with უფლისა (abbreviated ოზისა); cf. Brière (1955: 304 with n. 22).

Luc. I, 20; c’est-à-dire qu’après le cas final, le double rapport se marque par le datif en და dans les pronoms, et par le modal dans les noms. means that after the final case, the double relation is marked by the dative in *-da* with pronouns, and by the modal with nouns.

The quotations are here rendered in a more reliable form, except for the last word of Lk. 1.20 which is the genitive აბისა, not the dative აბს in the printed text (Bakar 1743: 839b, l. 4). As to the “dative in *-da*” cf. 2.5 above.

2.7 In a similar way, Brosset treats the combinations of the instrumental and the genitive with the postpositions -ურთ “together with”, -გან “from” and -თვის “for” under the term “complex cases”.

7. De même les quatre cas complexes ne prennent point entièrement le double rapport, et ils ne s’accordent avec le nom régisseur que par la partie qui leur est commune. On dit donc : მოწაფითურთ თვისით, ou მოწაფით თვისითურთ avec ses disciples; ტყუენვით-გან ბაბილონისა თ depuis la captivité de Babylone. Mat. I, 17. Je trouve pourtant თვის répété dans cette phrase : დახსნისა დაკარგულთა-თვის შულთა კაცთა-თვის pour la rédemption des hommes perdus. Code III, préf.

7. In the same way, the four complex cases do not entirely take the double relation, and they only agree with the governing noun by the part which is common to them. People therefore say: *moçapiturt twsit* or *moçapit twsiturt* “with his disciples”; *tqūēnvit-gan babilonisa-t* “from the captivity of Babylon”, Mt. 1.17. Yet I find *-tws* repeated in the sentence *daxsnisa daqargulta-tws šwlta qaçta-tws* “for the salvation of the lost men”, Code III, preface.

The first example Brosset quotes is from the Bakar Bible again, where it occurs four times in the Gospel of John;³⁹ note that the plurality (“disciples”) is not made explicit. On the other hand, the inverted construction, მოწაფით თვისითურთ, is not attested anywhere, neither in the Bakar Bible nor in any other witness known; however, there are a few similar phrases with other head nouns such as, e.g., მეუღლით თვისითურთ “with his spouse” and “ცოლით თვისითურთ”, both appearing in the Great Synaxary of George the Athonite.⁴⁰ The phrase from Mt. 1.17 is a bit problematical, too, given that the printed text reads ტყუენვითგან ბაბილონისთა, with an abbreviation that would have to be resolved as ბაბილონისათა, probably standing for ბაბილონისა-ათა with the full ending of the instrumental implied, in contrast to ბაბილონისა-თ of the older witnesses. The quotation from the preface of the Armenian part of Vakhtang’s law book matches the text of the Paris codex; however, the translation should run more exactly “for the salvation of the lost sons of men”.⁴¹

³⁹ Jo. 6.3, Bakar 1743: 873b, l. 32; 11.54: 880b, l. 28; 18.1: 885b, l. 18 (with this verse it is also quoted in the liturgical index added to the Bible text ib. 1024a, l. 52); 18.2: 885b, l. 24.

⁴⁰ Dolakidze / Chitunashvili 2018: 160a, ll. 12 and 16. In another attestation in the same work, the manuscripts diverge considerably: whereas the Athos and Jerusalem manuscripts (Ivir. georg. 30, fol. 150r, ll. 9–10; Jer. georg. 24, fol. 126v, l. 24, cf. <https://www.loc.gov/resource/amedmonastery.00271072405-jo/?sp=134>) read ცოლით და შვილით თვისითურთ “with his wife and child”, we find ცოლით და შვილითურთ (with or without following pronoun as, e.g., in Sin. georg. 4, fol. 98r, l. 16, cf. <https://www.loc.gov/resource/amedmonastery.0027938832A-ms/?sp=101>) in other witnesses (cf. Dolakidze / Chitunashvili 2018: 145b, l. 20–21 with n. 44 and 45 where the Jerusalem manuscript = F is erroneously grouped with the latter).

⁴¹ Fol. 123v, ll. 6–7; cf. <https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/btv1b10093419f/f125.item>.

2.8 The next object of Brosset’s treatise (1834: 83; 1837: 235)⁴² is the substitution of the oblique plural ending *-თა* by its singular equivalent. He writes:

{41.} 8. Quant au pluriel, si le régisseur est au cas en *თა*, génitif ou datif, le double rapport n’est point *თათა*, mais *თასა*, ძურის-ზრახვათა-გან ჰურიათა სა des projets perfides des Juifs, Act. XX, 19; ჰსცნეს კელთა წარმართთა სა ils l’ont livré aux mains des gentils. *Ib.* XXI, 12. On trouve également le double rapport *თასა*, quand le régisseur est au datif singulier, et le régime au génitif pluriel, ვითარცა დასაწყისსა და დასასრულსა ყოველთა მყოფთა სა comme à l’origine et à la fin de tous les êtres. *Tlukh.* 80.

8. In the plural, if the governing noun is in the genitive or dative case in *-ta*, the double relation is not *-tata* but *-tasa*, *ჰურის-ზრახვათა-გან ჰურიათა-სა* “of the perfidious plots of the Jews”, Acts 20.19; *hscnes qelta çarmartta-sa* “they delivered him into the hands of the Gentiles”, *ib.* 21.12. The double relation with *-tasa* occurs also when the governing noun is in the dative singular and the governed noun in the genitive plural: *vitarca dasaçqissa da dasasrusla çovelta mqop-ta* “like at the beginning and the end of all beings”, *Tlukh.* 80.

The two quotations from the Bible are correct again, except for the fact that the second one is from Acts 21.11, not 12, and that the verbal form contained in it is the optative *მისცენ* “they will deliver” in all witnesses including the Bakar Bible,⁴³ not the aorist *ჰსცნეს*. The quotation from the catechism is correct, too.

2.9 Brosset finishes his survey with some peculiar cases of “double relation” (1834: 83; 1837: 236). Most of his examples are from Vakhtang’s law book again:

{42.} 9. Voici quelques exemples d’emploi remarquable du double rapport.
1° Régime au singulier avec un régisseur pluriel :
სადამდისა ხატნი სულად წმინდისი მიესწრაფოდეს partout où s’étend l’influence des images de la très-sainte Vierge, Code VI, 2; წმინდისი pour წმინდისანი. მსგავსად მისად, რომელნიცა შკლნი ლანძღვენ დედ-მამათა მისსა de même, les enfants qui insultent leurs père et mère, *Ib.* II, 37; მისსა pour მათთა {მისთა}.

9. Here are some examples of remarkable uses of the double relation.
1° Governed noun in the singular with a governing noun in the plural:
sadamdisa xatni sulad çmindisi mies-çrapodes “up to wherever the icons of the all-holy (Virgin) have influence”, Code VI, 2; *çmindisi* for *çmindisani*. *msgavsad misad, romelnica šwlni lanzğven ded-mamata missa* “Likewise, children who insult their father and mother”, *ib.* II, 37; *missa* for *matta* {*mista*}.

The text of § 2 of the sixth part of the law book, the collection by the *atabags* of Samtskhe, Beka (I) Jaqeli (c. 1240–1306) and his great-great-grandson, Aghbugha (I) Jaqeli (ca. 1356–95), is rendered quite correctly after the Paris manuscript which, however, has *ყოვლად* instead of *სულად*;⁴⁴ in agreement with the printed edition, it inserts *პატრონისა ჯაყელისა და მაწუქერლისა კაცნი* და between *სადამდისა* and *ხატნი* so that we arrive at “wherever the men of the lord of Jaqa and Atsquri and the icons of the all-holy (Virgin) have influence”. In contrast

⁴² In his “Art libéral”, Brosset adds a short paragraph on adjectives in *-განი* before this, omitted in his “Eléments”.
⁴³ Cf. Bakar (1743: 910b, l. 28); only the Bakar Bible adds *ოგი* “him” after the verb.
⁴⁴ Fol. 223r, ll. 22–23; cf. <https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/btv1b10093419f/f225.item>.

to the Paris codex, the printed edition has the singular ხატი instead of the plural,⁴⁵ which is not only syntactically more appropriate but also semantically, given that this is about the well-known icon of the Mother of God of Atsquri, which is one of the oldest and most famous icons venerated in Georgia.⁴⁶ The form ხატნი in the Paris codex is therefore likely to be due to a perseveration of the plural from the preceding word, კაცნი, and the singular agreement in წმინდისი can be regarded as regular.⁴⁷ In § 37 of the second, i. e., the Greek part of the law book, we actually read დედ მამათა თვისსა in the Paris codex, not მისსა;⁴⁸ this is confirmed by the printed edition which, however, has the singular დედ-მამასა,⁴⁹ thus removing the incongruence again.

For a phenomenon that he calls “attraction”, Brosset then quotes one more example from the law book, from § 347 of the Armenian part. Here again, the wording of the Paris codex⁵⁰ differs from that of the printed edition, which does not have the additional genitive -ს of ქმრისა-ს დანაშაულს “the crime of the husband” but a more regular ქმრისა მისისა დანაშაულს “of her husband’s crime”.⁵¹ The preceding quotation, a verse which according to the “Art libéral” stems from a “manuscript on poetry”, has not been identifiable yet; the metre of the verse or, rather, strophe is the so-called *čaxruxauli* (4 verses of 5 syllable each):

2° Double rapport par attraction :

ვის ნი ვერ მჭვრეტნი იქმნეს ვით რეტნი ჳვრეტას ღირს ქმნილნი განცუვრებულად ceux qui ne la voyaient pas étaient comme fous, et ceux qui avaient le bonheur de l’apercevoir étaient dans l’admiration {(M^{it}. sur la poésie, exemple d’un vers de 20 syllabes)}; ქმრისა ს დანაშაულს la faute du mari, pour და ნაშაულსა ქმრისასა Code III, 347; არიან სახელთა ნი რომელნიცა il y a des noms qui Ant. 397, 6; pour არიან სახელნი რომელნი..; რომელნი არიან მქონ სულისა ნი მამრობითისა ნათესავისა ნი les êtres animés, du genre masculin, Phiral. 28. Cette tournure me paraît en général peu régulière.

2° Double relation by attraction:

vis-ni ver mčvreṭni ikmnes vit reṭni čvreṭas ġirs kmnilni gancwprebulad “those who did not see her were like fools, and those who were worthy of seeing her were astonished” {(manuscript on poetry, example of a vers of 20 syllables)}; *kmrisa-s današauls* “the fault of the husband”, for *da-našaulsa kmrisasa* Code III, 347; *arian saxelta-ni romelnica* “there are nouns that...”, Ant. 397.6, for *arian saxelni romelni...*; *romelni arian mkon sulisa-ni mamrobitisa natesavisa-ni* “the animate beings of masculine gender”, Phiral. 28. This type of phrasing seems to me rather inconsistent in general.

The last two examples quoted are from grammatical works. The abbreviation “Phiral.” refers to the Russian-Georgian teach-yourself manual by Goderzjij Firalov (ფირალოვი გოდერძი), which was published in Sankt Petersburg in 1820.⁵² On p. 28, the text reads მქონ, not მქონს as in Brosset’s citation; the translation should rather run “which are possessing a soul, of

⁴⁵ Text of manuscript A = S-3683, cf. Dolidze (1963: 426); the text of ms. B (ib.) is slightly different but contains the singular as well: საღამდის პატონის კაცი და მაწყუერელისა დაესწრას და ყოვლად წმიდისა ხატი დააწყოს “wherever the man of the lord and of the one of Atsquri may reach out and the icon of the all-holy (Virgin) may decide”.

⁴⁶ Cf. e.g., <http://www.orthodoxy.ge/khatebi/atiskuris.htm>.

⁴⁷ The printed edition has წმინდისა, for წმინდისა-ე.

⁴⁸ Fol. 72r, l. 17; cf. <https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/btv1b10093419f/f73.item>.

⁴⁹ Dolidze (1963: 141).

⁵⁰ Fol. 190r, ll. 31–32; cf. <https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/btv1b10093419f/f192.item>.

⁵¹ Dolidze (1963: 351).

⁵² Firalov (1820). As to Firalov’s work cf. Brosset (1827: 321–340).

masculine gender”. The second example, styled “Ant. 397, 6”, is from the syntax part of the (second) grammar by the Georgian catholicos Anton I, a work that was not yet published in Brosset’s time even though it was accomplished by its author in 1776 (the first edition appeared only in 1885) but to which Brosset had access via a manuscript copy in his own possession.⁵³ The given phrase, which introduces the paragraph in question (§ 397, cf. Anton 1885: 246), was obviously formed in order to provide variation in comparison with the preceding and the following paragraphs which are introduced by არიან რომელნიმე სახელნი “there are some nouns” and არიან რომელნიმე წარმოებულნი “there are some derivations”, with the genitive plural in სახელ-თა-ნი carrying the same (partitive) notion as რომელნიმე in the sense of “some (of)”.

2.10 As a matter of fact, Brosset used Anton’s grammar not only as a source of examples. As he himself states in the preface to his “Art libéral”, he borrowed from Anton the very title of his first treatise (კელოვნება აზნაურებითი), which “explains itself by the high estimation with which he considers his subject”;⁵⁴ actually, however, Anton’s grammar is entitled თჳს კელოვნებისა ღრამმატიკოსობითისა, i. e., “On the art of being a grammarian”,⁵⁵ and it is not quite clear where Brosset took the “liberality” from.⁵⁶ In his preface, the French scholar adds: “I made it a rule to give the substance of the ‘Art libéral’, either to discuss Anton’s opinion when it happened that I had adopted a contrary one, or to support myself with his authority and enrich my book with many details that had escaped me. In all these cases I have quoted with conscientious scruple each of the borrowings I have made”;⁵⁷ a principle that is certainly true of his first treatise. Interestingly enough, however, there is no such direct reference to Anton in Brosset’s “Eléments” for which, instead, he refers to previous work by Julius von Klaproth and an anonymous Italian missionary as its source;⁵⁸ however, the material thus available to him covered only parts of the morphology (up to p. 123) so that the chapters on syntax appear to be his own, including the paragraphs concerning the “double relation”. It seems indeed that Brosset tried to avoid too much reference to Anton in his “Eléments”; this is conceivable, e. g., in the last paragraph of our section which still comprised fifteen lines in the “Art libéral” and is reduced to four lines in the later book, thus omitting the important information that Anton’s grammar did mention the “double relation”, devoting 13 paragraphs to it:⁵⁹

<p>{43.} Au reste, le double rapport est un usage élégant des livres anciens et de quelques ouvrages modernes en style soigné; {M. Letellier, qui a passé 6 ans dans le pays, m’a</p>	<p>Moreover, the double relation is an elegant use of old books and some modern works in neat style; {Mr Letellier, who spent six years in the country, told me that} even the best</p>
---	---

⁵³ Cf. Brosset (1937: xi); cf. Babunashvili (1970: 11–21 and passim) as to the interrelationship of the two versions of Anton’s grammar.

⁵⁴ “L’art libéral, tel est le nom qu’a donné à sa grammaire, composée tout en géorgien, le célèbre patriarche Antoni, titre qui s’explique par la manière élevée dont il considère son sujet” (Brosset 1934: [v]).

⁵⁵ *Lit.* “art (being) with grammarianship”; probably the title was influenced by that of the grammar of the Greek author Dionysius Thrax, Τέχνη γραμματική, usually translated as “Art of Grammar”.

⁵⁶ Anton’s title is quoted as “L’Art libéral ou grammaire géorgienne, par Antoni Ier, patriarche de Géorgie” in the “Eléments”, too (Brosset 1937: xi).

⁵⁷ “Je me suis fait une loi de donner la substance de l’Art libéral, soit pour discuter l’opinion d’Antoni, quand il s’est trouvé que j’en avais adopté une contraire, soit pour m’appuyer de son autorité, et enrichir mon livre de nombreux détails qui m’avaient échappé. Dans tous ces cas j’ai cité avec un scrupule conscientieux chacun des emprunts que j’ai faits” (Brosset 1934: viii–ix).

⁵⁸ Brosset (1937: iii): “On ignore le nom du missionnaire”.

⁵⁹ The same is true of the paragraph on adjectives added in “L’Art libéral” at the end of § 41 (~ § 7 of the “Eléments”; (1934: 83), cf. n. 42 above.

dit que} les personnes même les mieux élevées n’en font point d’usage en parlant.⁶⁰

{Les géorgiens n’ont pas de peine à expliquer leur double-rapport, parce-que, considérant le régime comme une modification du régisseur, une qualité qui lui est ajoutée (განმათვსებელი, qualificateur), il doit prendre, comme tel, une forme adjective en sorte qu’une combinaison comme celle-ci საქმენი ღმერთისნი les oeuvres de Dieu, équivaut réellement à cette autre ღთისურნი საქმენი les oeuvres divines. Ainsi le double rapport transforme le régime en un adjectif ajouté aut mot régisseur. Antoni a détaillé avec beaucoup de justesse les 17 cas du double rapport dans le § 197, 12-22, et j’ai tiré de là plusieurs exemples qui me manquaient. Le P. David et Phiralow ne parlent point de cela.}

educated people do not make use of it in speaking.

{The Georgians have no difficulty in explaining their double relation, because, considering the governed noun as a modification of the governing noun, a quality which is added to it (*ganmatwsebeli*, “qualifier”), it must take, as such, an adjectival form so that a combination like *sakmeni gmertisni* “the works of God” becomes really equivalent to *ḡtiurni sakmeni* “the divine works”. Thus the double relation transforms the governed noun into an adjective added to the governing noun. Anton detailed with great accuracy the 17 cases of double relation in § 197, 12–22, and I pulled out several examples that I was missing. Father David and Phiralow do not speak at all of this.}

3. Anton I (28.10.1720 – 12.3.1788), catholicos of Georgia from 1744–56 and 1763–88 and born as prince Teimuraz Bagrationi, must indeed be regarded as the discoverer of the principle of “Suffixaufnahme”: neither the earlier grammars of Georgian, Francisco-Maria Maggio’s “Institutiones” of 1643 and Zurab Shanshovani’s “Short Grammar” of 1737,⁶¹ nor, as Brosset indicates, later works such as those of Gaioz Rektori (1789),⁶² Davit Batonishvili (1790),⁶³ Varlaam Eristavi (1802),⁶⁴ Ioane Bagrationi (1813–1828),⁶⁵ and Goderzi Firalov (1820)⁶⁶ mention any type of “double relation”. It is therefore appropriate to examine the information Anton provides in more detail (§ 197.12–22; 1885: 136–137); as we will see, several of his examples reappear in Brosset’s treatises, and some even in Bopp’s.

იბ. იცის ნათესავობითმან ბრუნჴამან, ჩუწუ-
ლებად ფრიად საქებელი, ე. ი. თან-კმობად,
რომელთაცა სახელთა, განმათვსებელად

12. The genitive case knows a very praise-
worthy custom, namely, agreement with
nouns as the determinant of which it appears

⁶⁰ (Louis) Victor Letellier (1787–1881), member of the Société asiatique de Paris, editor of Turkish fables (Letellier 1826), author of a comparative dictionary of French, Italian, Arabic, Turkish, and Greek (Letellier 1838) and of a travel report to Constantinople and Georgia (Letellier 1840; the second volume concerning Georgia seems never to have been published), was chancellor and manager of the French consulate in Tbilisi; in 1833, he provided six Georgian manuscripts to the Bibliothèque nationale de France (styled “Fonds Letellier” in Brosset’s time; cf. <https://archivesetmanuscrits.bnf.fr/ark:/12148/cc13585c>).

⁶¹ Published in Tsagareli (1881); cf. also Tsagareli (1873: 36–38).

⁶² Scholarly edition in Nikolaishvili (1970); cf. also Tsagareli (1873: 35–36). The Berlin Staatsbibliothek Preußischer Kulturbesitz possesses an “Introduction to Grammar” published by the same author in Georgian (Gaioz 1789).

⁶³ The work, which was entitled “Философическая грамматика” (cf. Tsagareli 1873: 37) has remained unpublished; cf. 2.4 with n. 21 above as to the Paris manuscript no. 18 containing the work.

⁶⁴ Printed as Varlaam (1802); cf. Tsagareli (1837: 38–39) as to the author.

⁶⁵ Within the so-called “კალმასობა” encyclopedia (first edition Ioane 1862); for the linguistic parts cf. Kotinovi (1986).

⁶⁶ Cf. Tsagareli (1837: 41–43).

შეხედვის სიტყუასა შინა, რამეთუ, თუ სადამე მრავლობითი არს სახელი იგი, რომლისამე ბრუნვსაგანი და თვთ მხოლოდობითი ეთანკმების შუწნიერ ბრუნვთაცა და რიცხვთა, თვისისა მხოლოდობისა, დაბრუნვსა წარუწყმედელად, მაგალითებრ: **ძენი ლევისნი**. ძენი არს წრფელობითი ბრუნვსამებრ, ხოლო მრავლობითი არს რიცხვსამებრ, რომელსაცა ეთა[ნ]კმა ნათესავობითი იგი, რომელა **ლევისნი** თვისისა ბრუნვსა და მხოლოდობითისა რიცხვსა შეურყევილად.

ივ. ეთანკმების მრავლობითსაცა წრფელობითსა რიცხვთაცა დაბრუნვთა, მაგალითებრ: **ძენი ისრაილთანი**, და სხუანი.

იდ. ეთანკმების სახელსა ნათესავობითად ბრუნვლსა განმათვსებული თვისი ნათესავობითივე ბრუნვთა შუწნიერ გუარითა, მაგალითებრ: **გუამისა ქრისტესისა**. დაღათუ არა საჭიროდ ნათესავობითად ბრუნვლმან განმათვსებელმან მიიღო სხუადცა დაბრუნვად ნათესავობითადვე, არამედ თან-კმობისათვის სახელისა, რამეთუ უკამსო არს თქმად **გუამისა ქრისტესი**.

იე. ეთანკმების თვისსავე ნათესავობითად ბრუნვსა მდგომარეობასა შინა, მიცემითად ბრუნვლსა სახელსა მხოლოდობითსა ბრუნვთა და რიცხვთა განმათვსებელი იგი სახელი თვისი (ნათესავობითად ბრუნვლი). მაგალითებრ: **სახლსა ზაქარიასსა**.⁶⁷ ხოლო ეთანკმებისვე მიცემითად ბრუნვლსა სახელსა მრავლობითსა რიცხვთაცა დაბრუნვთაცა, სახელი მხოლოდობითი ნათესავობითად ბრუნვლი, განმათვსებელი მისი, შეურყეველად თვისისა ბრუნვსა და რიცხვსა, მაგალითებრ: **შესაკრებელთა გალილეაღსთა**, (ლუკ 4.44), და სხუანი.

ივ. ეთანკმების თვისსავე ნათესავობითად ბრუნვსა მდგომარეობასა შინა მოთხრობითად ბრუნვლსა სახელსა მხოლოდობითსა, ბრუნვთაცა და რიცხვთა განმათვსებელი იგი სახელი თვისი (ნათესავობითად ბრუნვლი), შეურყეველად თვისისა ბრუნვსა და რიცხვსა, მაგალითებრ: **სულმან მოწყინებისამან** (ბარუქ. 3, 1). ხოლო მრავლობითსაცა ეთანკმების მებრვე **სულმან კაცთამან**, და სხუანი.

იზ. ეთანკმების თვისსავე ნათესავობითად ბრუნვსა მდგომარეობასა შინა მოქმედებითად

in an utterance; for if that noun happens to be in the plural and itself in the singular, it agrees with it nicely in case and number, not losing its own singular inflection as in, e. g., *zeni levisni* “the sons of Levi”: *zeni* “sons” is nominative by case and plural by number, with which the genitive agrees, appearing as *levis-ni* without giving up its case and singular number.

13. With the nominative plural it also agrees if it is in the plural case form itself as in, e.g., *zeni israitani* “the sons of Israel” etc.

14. A noun in the genitive case further agrees with another noun in the genitive that it determines in a nice way as in, e.g., *gvamisa kristesisa* “of the body of Christ”, even though it would not be necessary for the noun in the genitive to take a second genitive ending; it nevertheless does so because of agreement with the head-noun, for it is unfitting to say *gvamisa kristesi*.

15. In its state of being in the genitive case, a noun in the genitive also agrees in case and number with another noun in the dative singular that it determines as in, e.g., *saxlsa zakariassa* “in the house of Zechariah”. A noun in the genitive singular even agrees by case and number with a noun in the dative plural that it determines, as in, e.g., *šesakrebelta galileaysta* “in the synagogues of Galilee” (Lk. 4.44) etc.

16. In its state of being in the genitive, a noun also agrees in case and number with another noun in the ergative singular that it determines without affecting its own case and number, as in *sulman moçqinebisaman* “a soul of resentment” (Bar. 3.1). In the plural it agrees in the same way: *sulebman kactaman* “souls of men”.

17. In its state of being in the genitive, a noun also agrees in case and number with a noun in the instrumental singular that it determines

⁶⁷ The edition has სახლისა which, however, must be a misprint.

ბრუნულსა სახელსა მხოლოდობითსა, ბრუნ-
თაცა და რიცხვთა განმათვსებელი იგი სახელი
თვისი (ნათესავობითად ბრუნული), შეურყვე-
ვლად თვისისა ბრუნულსა, და რიცხვსა, მაგა-
ლითებრ: **სიტყვთა უფლისათა**, (ფსალ. 32, 6).
ხოლო მრავლობითისასა ეთანკმების მებრვე,
მაგალითებრ: **კელითა მოციქულთათა**, (საქ. 5,
12). საცნაურ-არს ესე, ვითარმედ, **კელითა**,
დაღათუ რიცხვსაებრ ჰსჩანს მხოლოდობითად,
მაგრა ძალითად არს მრავლობითი, ე. ი. **კელე-
ბითა მოციქულთათა**.

იწ. დაწყებითისათანა ბრუნულსა არა აქუს
ნათესავობითად ბრუნულსა ესე გუარი თან-
კმობაჲ, არამედ დაწყებითი თანკმობს სხვსა-
თანა ბრუნულსა.

ით. ეთანკმების, თვისსავე ნათესავობითად
ბრუნულსა მდგომარეობასა შინა წოდებითად
ბრუნულსა სახელსა, მხოლოდობითსა ბრუნულსა
და რიცხვთა განმათვსებელი იგი სახელი თვისი
(ნათესავობითად ბრუნული), შეურყვევლად
თვისისა ბრუნულსა და რიცხვსა, მაგალითებრ:
ძეო კაცისაო, (ეზექ. 38, 2). ხოლო მრავლო-
ბითსაცა მებრვე, მაგალითებრ: **ძეო კაცთანო**,
(ფსალ. 4, 2), და სხუანი.

კ. თანკმობაჲ ესე სხუა გუარ ბრუნულისა
სახელისათანა განმათვსებელისა თვისისა, ნა-
თესავობითად ბრუნულისა, იქმნების, რამეთუ
იყოსმცა სახელი რაჲვე, მრავლობითი და თვთ
მხოლოდობითი, და ეთანკმოს მას რიცხვთა და
ბრუნულსა (სიმკაც. 12).

კა. დაეკუშთების რათა იყოს სახელი რაჲვე
მხოლოდობითი და თვთ მრავლობითი, მაგალი-
თებრ: **განსაზღურებითა ცხოველთასა**, და
სხუანი.

კბ. თანკმობისათვის განმათვსებელისა ნათესა-
ვობითად ბრუნულსა, სიმკაცრეთა შორის ესე-
ცა ცნობად სათანადო არს, ვითარმედ დაეკუშ-
თების განმათვსებელსა ნათესავობითად ბრუნ-
ულსა, რათა აქუნდესმცა სხუა ნათესავო-
ბითად ბრუნული, განმათვსებელი, რომელიცა
ეთანკმების წინასა სახელსა, მაგალითებრ:
კაცმან მშუდობისა ჩემისამან.

ლექსი ესე მშუდობისა განმათვსებელი არს
კაცმან ლექსისა, ხოლო ლექსი ესე **ჩემისამან**,
განმათვსებელი არს მშუდობისა და თანკმო-
ბითი არს მოთხრობითად ბრუნულსა, ლექსისა-
თანა, რომელსა **კაცმან**, და სხუანი.

ხოლო უკეთუ ნათესავობითი იგი სახელი ით-
ქუას მხოლოდ, არ შეიქმნების ჩუწნ იდეაჲ

without affecting its own case and number, as
in *siṭq̄wta uplisata* “by the word of the Lord”
(Ps. 32.6). In the plural, it agrees in the same
way, as in *qelita mocikultata* “by the hand of
the Apostles” (Acts 5.12). It must be noted
that *qelita*, even though appearing as a
singular, yet is in the force of a plural, i.e.,
qelebita mocikultata “by the hands of the
Apostles”.

18. With the ablative, the genitive case has no
such agreement, but the ablative agrees with
another case.

19. In its state of being in the genitive, a noun
also agrees in case and number with another
noun in the vocative singular that it
determines without affecting its own case and
number, as in *zeo kactao* “son of men!” (Ez.
38.2). Likewise in the plural, as in *zeo
kactano* “sons of men!” (Ps. 4.2), etc.

20. The agreement of a noun in the genitive
with a noun in another case that it determines
comes about even if the noun is in the plural
and itself in the singular, and it agrees with it
in both number and case (Harshness 12).

21. It is shortened if the noun is in the
singular and itself in the plural, as in
gansazgûrebita cxoveltasa “by the
delimitation of those living” etc.

22. Among the harshnesses concerning the
agreement of a determiner in the genitive it is
appropriate to note, too, that the determiner
in the genitive is shortened if it is itself
determined by another determiner in the
genitive which agrees with the noun
preceding it, as in *ḳacman mšwdobisa
čemisaman* “a man of my truce”.

Here, the word *mšwdobisa* “of truce” is the
determiner of the word *ḳacman* “a man”
whereas the word *čemisaman* “my” is the
determiner of *mšwdobisa* and yet agrees with
the word in the ergative case, i.e. *ḳacman*, etc.
But if a noun in the genitive is pronounced
alone, we do not gain the idea of what it

განყოფილია, ამად რომელ არა ვიცით განყოფილი რადასათვის არს თქმა იგი, მაგალითებრ: **სიტყვსა**, და არა ვიცით, თუ რაიმე არს **სიტყვსა**. მაგრა, ოდეს იგი ითქუას, ვითარმედ **ლექსი სიტყვსა**, ანუ **ნაწილი სიტყვსა**, მაშინ შემექნების ჩუენ იდეაა განყოფილი, ვითარმედ ნაწილი, ანუ ლექსი, ქონებული არს სიტყვსა.

determines, because we do not know for the determination of what it is pronounced, as in *siṭqwsa* “of the utterance”, of which we do not know what it means. However, when it is pronounced in a phrase like *leksī siṭqwsa* “a word of the utterance” or *naṭili siṭqwsa* “a part of the utterance”, we do gain the idea of what it determines, namely that it is a “part” or a “word” that belongs to the “utterance”.

As we see, Anton I proceeded in quite the same way as Brosset did after him, and he even provided some of the latter’s biblical examples;⁶⁸ these are likely to have been taken from the Bakar Bible, too, pace Brosset’s claim that Anton used “only three Georgian books, among them two liturgies and the ‘ბილის-პირი’ hymnary”.⁶⁹ There is therefore no room for doubt that Anton’s grammar was Brosset’s main source.

4. Considering the representation of “Suffixaufnahme” in both Anton’s and Brosset’s treatises, it is clear that it is not very reliable and must be regarded as rather preliminary. This is mostly due to the fact that both authors did not rely upon sources of sufficient age to give a true picture of the grammatical properties of Old Georgian, which had prevailed only in distorted form up to the 18th century; it is especially the neglect of the character *ⴁ* as part of the endings which obscured the image to a certain extent. It took more than half a century after Brosset’s account until this shortcoming was overcome; we will discuss this in a subsequent investigation.

References

- Anton (1885): ქართული ღრამმატიკა, შედგენილი ანტონ I-ის მიერ. გეოცემული ალექსანდრე ეპისკოპოსის საფასით. თბილისი: ექვთიმე ხელაძის სტამბა. <http://dspace.gela.org.ge/handle/123456789/4974>; <https://books.google.de/books?id=WN8nAAAAYAAJ>.
- Babunashvili (1970): ე[ლენე] ბაბუნაშვილი, ანტონ პირველი და ქართული გრამატიკის საკითხები / E[лена] A[какиевна] Бабунашвили, *Антоний и вопросы грузинской грамматики*. თბილისი: მეცნიერება / Тбилиси: Мецниერება.
- Bakar (1743): ბიბლია. აწ ახალი დაბეჭდული: ქართულს ენასა ზედა ჟამსა დიდად ამაღლებულისა და სრულიად რუსეთისა თუთ: მკერობელისა და კეთილ მორწმუნისა იმპერატრიცა ელისაბედ პეტრე დიდის ასულისა: და მეკუდრისა მისისა დიდის პეტრეს შვილის შვილისა და დიდის თავადის: პეტრე თეოდორის ძისასა: ბრძანებითა: და წარსაგებელითა საფასეთათა: საქართველოს: მეფის. ბაქარ ვახტანგის ძისათა: ... სამეუფოსა: ქალაქსა: დიდსა: მოსკოვს: დაბასა: სესვენცისასა. <https://dspace.nplg.gov.ge/handle/1234/151245>; <https://digitale-sammlungen.ulb.uni-bonn.de/urn/urn:nbn:de:hbz:5:1-12852>.
- Baramidze (1947): ვახტანგ VI. თხზულებათა კრებული. ლექსები და პოემები. ალ[ექსანდრე] ბარამიძის რედაქციით და შენიშვნებით. თბილისი: საბჭოთა მწერალი.

⁶⁸ A biblical example is also that of § 22, which is from Ps. 40.10.

⁶⁹ “Il est à regretter que l’auteur n’appuie jamais les préceptes d’exemples tirés d’auteurs originaux. Il cite... seulement 3 livres géorgiens, dont deux liturgies, et le *Dzilis-piri* (ბილის-პირი) recueil d’hymnes d’église” (Brosset 1934: vii); there is no corresponding information in Brosset (1937).

Jost Gippert, Old Georgian “Suffixaufnahme” revisited

- Bastameants (1880): Մխիթարայ Գռչի Դասաստանագիրք Հայոց. Իրաւաբանական հետազոտութիւնք հանդերձ ծանօթութեամբք Վահան Ծ. վարդապետի Բաստամեանց. Վարդաշապատ: Տպարան սրբոյ կաթողիկէ Էջմիացնի.
- Bopp (1842): Franz B., “Über das Georgische in sprachverwandtschaftlicher Beziehung”, *Abhandlungen der Königlich Akademie der Wissenschaften zu Berlin aus dem Jahre 1845*, 1847, 259–339. Also published as *Die kaukasischen Glieder des Indoeuropäischen Sprachstamms*. Berlin: Dümmler 1847, 3–83. <https://digilib.bbaw.de/digitalibrary/digilib.html?fn=silo10/Bibliothek.tiff/07-abh/1846/tif/&pn=0000632>; <https://www.digitale-sammlungen.de/de/view/bsb10524095?page=,1>; https://archive.org/details/bub_gb_PkUPAAAAQAAJ.
- Brière (1955): *La version Géorgienne ancienne de l'évangile de Luc, d'après les évangiles d'Adich avec les variantes des évangiles d'Opiza et de Tbet'*. Editée avec une traduction latine par Maurice Br. (Patrologia Orientalis, XXVII/3). Paris: Firmin-Didot.
- Brosset (1827): Marie-Félicité B., “Sur la langue géorgienne,” *Journal Asiatique* 11, 321–344.
- (1829): id., *Chronique géorgienne. M<anuscr>i<t de la Bibliothèque du Roi*. Ouvrage publié par la Société Asiatique. Texte géorgien. Paris: Fonrouge / ცხოვრებაჲ :: საქართველოჲს :: ქორონიკონითგან :: აჲა :: ვიდრე :: ტჳა :: ქართულად. წიგნი ესე კელით წერილთა სამეფოს საუნჯისაგანი სტამბად და თარგმანებად ჰბრძანა ფრანციცული სამეფო საზოგადოებაჲ მეაზიელი. პარიჲში :: აღჰსწერა ბროსეტ, ქეთ ჰსტანბა ჟონრუჲ. <https://www.digitale-sammlungen.de/de/view/bsb10430673?page=,1>
- (1830): ცხოვრება საქართველოსა. *Chronique géorgienne*, traduite par M. Brosset Jeune, membre de la Société Asiatique de France. Ouvrage publié par la même société. Paris: Imprimerie Royale. <https://digitale-sammlungen.ulb.uni-bonn.de/urn/urn:nbn:de:hbz:5:1-3747>; <https://books.google.de/books?id=CqQ0AQAIAAJ>; https://books.google.de/books?id=E_1NAAAAcAAJ; <https://books.google.de/books?id=W6gajVYWjTWC>; <https://archive.org/details/chroniquegorgie00unkngoog>; <https://babel.hathitrust.org/cgi/pt?id=inu.39000002854979>.
- (1834): id., კელოვნება აზნაურებითი გინა ქართული ენის თჳთ მასწავლებელი / L'art libéral ou grammaire géorgienne. Paris: Roissy. <https://books.google.com/books?id=LMAoF16x9noC>; <https://digitale-sammlungen.ulb.uni-bonn.de/urn/urn:nbn:de:hbz:5:1-4108>.
- (1837): id., *Éléments de la langue géorgienne*. Paris: Imprimerie Royale. <https://www.digitale-sammlungen.de/de/view/bsb10571748?page=,1>; <https://babel.hathitrust.org/cgi/pt?id=uc1.b3209747>; <https://books.google.de/books?id=0M4GAAAAQAAJ>; <https://books.google.de/books?id=8YxeAAAACAAJ>; https://books.google.de/books?id=eKj_KsFcXpcC; <https://books.google.de/books?id=G3ZFAAAAcAAJ>; <https://books.google.de/books?id=iWATAAAAQAAJ>; <https://books.google.de/books?id=yJgJAQAAIAAJ>.
- Dolakidze / Chitunashvili 2018: დიდი სჯნაქსარი. გიორგი მთაწმიდელი. ტექსტი გამოსაცემად მოამზადეს და სამეცნიერო აპარატი დაურთეს მანანა დოლაქიძემ და დალი ჩიტუნაშვილმა / *Great Synaxarion*. George the Hagiorite. Text and apparatus prepared by Manana Dolakidze and Dali Chitunashvili. თბილისი: კორნელი კეკელიძის სახელობის საქართველოს ხელნაწერთა ეროვნული ცენტრი.
- Dolidze (1963): ქართული სამართლის ძეგლები. ტომი I: ვახტანგ VI-სის სამართლის წიგნთა კრებული. ტექსტები გამოსცა, გამოკვლევა და ლექსიკონი დაურთო ი[სიდორე] დოლიძემ. თბილისი: მეცნიერებათა აკადემია. <https://dspace.nplg.gov.ge/handle/1234/78329>
- Finck (1910): Franz Nikolaus F., *Die Haupttypen des Sprachbaus* (Aus Natur und Geisteswelt, 268). Leipzig: Teubner. <https://books.google.de/books?id=E-4nAAAAMAAJ>
- Firalov (1820): *Самоучитель. Содержащий въ себѣ Грамматику, Разговоры Нравоученія и Лексиконъ на Россійскомъ и Грузинскомъ языкахъ, сочиненныя ...* Годерзіемъ Фираловымъ / თჳთ მასწავლებელი, რომელი იპყრობს თვის-შორის ღრამმატიკასა, ზნეობის სწავლასა, საუბარსა და ლექსიკონსა რუსულსა და ქართულსა ენასა ზედა: შეთხზული ... გოდერძი ფირალოვისაგან. Въ Санктпетербургѣ: Иос. Іоаннесовъ / სანკტპეტერბურღს: იოსებ იოანესოვი. <https://dspace.nplg.gov.ge/handle/1234/161069>.

- Gabidzashvili (1991): წმინდა გიორგი ძველ ქართულ მწერლობაში. შეადგინა, გამოსაცემად მოამზადა, შესავალი, ლექსიკონი და კომენტარები დაურთო ენრიკო გაბიძაშვილმა. თბილისი: არმაზი—89.
- Gaioz (1789): [გაიოზ რექტორი], შესავალი ღრამმატიკისა (ქართული წიგნი, 81). კრემენჩუკს. Staatsbibliothek Berlin: 3 A 251729.
- Ioane (1862): კალმასობა. თხზ. იოანე ბატონი-შულისა. ქართულთ-იმერთ საზოგადოების მონღობილობით გამოცემული ცისკრის რედაქციითგან. ნაწილი პირუშლი. ტფილისი: კერესელიძის ტიპოგრაფიაში. <http://dspace.gela.org.ge/handle/123456789/7319>.
- Jakobia (1937): პ[ავლე] ჯაკობია, იოსებ-ზილიხანანის ქართული ვერსიები (კრიტიკული ტექსტი ლექსიკონისა და საძიებლების დართვით). პირველი ნაწილი (ტექსტები). ტფილისი: ტფილისის უნივერსიტეტის გამოცემა.
- Kobidze (1974): შაჰ-ნამეს ანუ მეფეთა წიგნის ქართული ვერსიები. III. ტექსტი გამოსცა, გამოკვლევა და ლექსიკონი დაურთო დავით კობიძემ. თბილისი: თბილისის უნივერსიტეტის გამომცემლობა.
- Kotinovi (1986): ნორა კოტინოვი, იოანე ბაგრატიონი: კალმასობისეული ქართული გრამატიკა. თბილისი.
- Kvatchantiradze et al. (2013): ძველნაბეჭდი ქართული გამოცემები. საქართველოს პარლამენტის ეროვნული ბიბლიოთეკის კოლექციის აღწერილობა. ტომი II: საქართველოს გარეთ დაბეჭდილი წიგნები (1629–1800). შედგენილები: ფერიდე კვაჭანტირაძე, დალი მახაიძე, ანა ჯაფანიძე, მაია დიასამიძე. თბილისი: საქართველოს პარლამენტის ეროვნული ბიბლიოთეკა. <https://dspace.nplg.gov.ge/handle/1234/31563>.
- Letellier (1826): L[ouis] Victor L., *Choix de fables*, traduites en turk par un effendi de Constantinople et publiées avec une Version française et un Glossaire. Paris: Dondey-Dupré. <https://books.google.de/books?id=wgCxwxicasYC>; <https://books.google.de/books?id=gjxbAAAAQAAJ>; <https://books.google.de/books?id=Xrc-AAAAcAAJ>.
- (1838): *Vocabulaire oriental français-italien, arabe, turc et grec, pour la seule prononciation*. Paris: Jean Maisonneuve. <https://archive.org/download/vocabulaireorien00lete/vocabulaireorien00lete.pdf>; <https://babel.hathitrust.org/cgi/pt?id=hvd.hwshdj>.
- (1840): *Voyage et itinéraire à Constantinople, chez les Lazzes, en Géorgie, dans une partie de la Perse et de la Russie, de 1826 à 1833. Tome premier*. Paris: Arthus Bertrand. <https://books.google.de/books?id=6P2ipQs45e0C>; <https://books.google.de/books?id=7tw6EZpka5sC>.
- Maggio (1643): Francisco-Maria M., *Syntagmatōn lingvarvm orientaliū qvæ in Georgiae regionibvs avdivnvtvr liber primvs. Complectens Georgianæ, seu Ibericæ vulgaris linguæ institvtiones grammaticas*. Romæ: Sacra Congregatio de Propaganda Fide. <https://www.digitale-sammlungen.de/de/view/bsb10871071?page=,1>; <https://books.google.de/books?id=rRvoZE10b4AC>.
- Nikolaishvili (1970): გაიოზ რექტორი, ქართული ღრამმატიკა. ტექსტი გამოსაცემად მოამზადა, გამოკვლევა და ლექსიკონი დაურთო ელენე ნიკოლაიშვილმა. თბილისი: მეცნიერება.
- Qaukhchishvili (1959): ქართლის ცხოვრება. ტექსტი დადგენილი ყველა ძირითადი ხელნაწერის მიხედვით ს[იმონ] ყაუხჩიშვილის მიერ. ტომი II. თბილისი: საბჭოთა საქართველო.
- (1973): ქართლის ცხოვრება. ტომი IV: ბატონიშვილი ვახუშტი, აღწერა სამეფოსა საქართველოსა. ტექსტი დადგენილი ყველა ძირითადი ხელნაწერის მიხედვით ს[იმონ] ყაუხჩიშვილის მიერ. თბილისი: საბჭოთა საქართველო.
- Taqaišvili (1916): *Адъишское евангеліе*. 200 фототипическихъ таблицъ и предисловіе Е. С. Такайшвили (Материалы по археологіи Кавказа, 14). Москва: Типография Г. Лиснера и Д. Совко. https://dspace.nplg.gov.ge/bitstream/1234/321681/1/Materiali_Po_Arxeologii_Kavkaza_Vipusk_XIV_1916.pdf; <https://books.google.de/books?id=-vWW-Fm0NQ4C&q>.
- Tlukaant (1741): *Dottrina Cristiana Per uso delle Missioni della Giorgia...*, tradotta Dalla Lingua Italiana in Lingua Civile Giorgiana da David Tlukaanti Giorgiano. Roma: Sagra Congregazione de Propaganda Fide. <https://books.google.de/books?id=rkRmAAAAcAAJ>.

Jost Gippert, Old Georgian “Suffixaufnahme” revisited

— (1797): *id.*, Seconda edizione. Ib. <https://www.digitale-sammlungen.de/de/view/bsb10250316?page=,1;https://books.google.de/books?id=7k5mAAAAcAAJ>.

Tsagareli (1873): A[лександр] Цагарели, *О грамматической литературе грузинского языка. Критический очерк*. Санктпетербургъ: Типографія Императорской Академіи Наукъ. <https://www.digitale-sammlungen.de/de/view/bsb11159904?page=,1;https://www.digitale-sammlungen.de/de/view/bsb11159902?page=,1;https://books.google.de/books?id=GIMfAAAAyAAJ>.

— (1881): მოკლე დრამატიკა ქართულისა ენისა, ქმნილი ზურაბ შანშოვისაგან 1713 წელსა. გამოცემული ალ[ექსანდრე] ცაგარელისაგან / *Краткая грузинская грамматика*, составленная Зурабомъ Шаншовани въ 1737 г., изданная А[лександромъ] Ц[агарели]. Санкт-Петербургъ: Стамба საიმპერატორო აკადემიისა მეცნიერებათა / С.-Петербургъ: Типографія Императорской Академіи Наукъ. <http://dspace.gela.org.ge/handle/123456789/8660>.

Varlaam (1802): В[арлаам Эривовъ] А[рхиепископъ] Г[рузіи], *Краткая грузинская грамматика сочиненная на російскомъ языкѣ*. Санктпетербургъ: Императорская Академія Наукъ. <https://dspace.nplg.gov.ge/handle/1234/295627>.

This publication is part of a project that has received funding from the European Research Council (ERC) under the European Union’s Horizon 2020 research and innovation programme (Grant agreement No. 101019006) and from the Deutsche Forschungsgemeinschaft (DFG, German Research Foundation) under Germany’s Excellence Strategy – EXC 2176 ‘Understanding Written Artefacts: Material, Interaction and Transmission in Manuscript Cultures’ (Project No. 390893796).

„Suffixaufnahme“-ს რევიზიისათვის ძველ ქართულში

იოსტ გიპერტი (ფრანკფურტი / ჰამბურგი)

ქართული ენის დიაქრონიული კორპუსები, რომლებიც ბოლო ოთხი ათწლეულის განმავლობაში იქმნებოდა და სამეცნიერო მიმოქცევაშია შესული (TITUS-ის ქართული ენის კორპუსი, ქართული ენის ეროვნული კორპუსი GNC), საშუალებას იძლევა საფუძვლიანად გამოვიკვლიოთ ძველ ქართულ ენაში დადასტურებული ერთი-ერთი ფენომენი, რომელიც სახელური ფლექსიის ყველაზე ცნობილ მახასიათებელს წარმოადგენს, კერძოდ, ადნომინალური ნათესაობითის ფორმების პოვნისთვის ძველი ქართულის ტექსტებში, რომელშიც მსაზღვრად გამოყენებული არსებითი სახელი (დეგენეტიური ფორმა) განვრცობილია მის მიერ განსაზღვრული მთავარი არსებითი სახელის ბრუნვის დაბოლოებით. ეს ფენომენი სამეცნიერო ლიტერატურაში ცნობილია, როგორც „Suffixaufnahme“.

წინამდებარე ნაშრომში, რომელიც აღნიშნული თემისადმი მიძღვნილი გამოკვლევების სერიის პირველ ნაწილს წარმოადგენს, განხილულია ქართველოლოგიაში ფრანგი მეცნიერის მარი ფელისიტე ბროსეს მიერ შემოტანილი ფენომენის „Suffixaufnahme“-ს ისტორია. როგორც ბროსეს 1830 წლებს გამოცემული ორი ნაშრომის დეტალური ანალიზი გვიჩვენებს, თავად ბროსე თავის ნაშრომებში დიდწილად ეყრდნობოდა ქართველი კათოლიკოსის ანტონ I-ის ტრაქტატს *თჳს კელოვნებისა ღრამმატიკოსობითისა*, და შესაბამისად, სწორედ ანტონ კათოლიკოსი უნდა ჩაითვალოს „Suffixaufnahme“-ს აღმოჩენად; გარდა ამისა, ბროსეს მიერ მოყვანილი მაგალითების უმეტესობა აღებულია არა მხოლოდ ანტონ I-ის ნაშრომიდან, არამედ იმ ხელნაწერებიდანაც, რომლებიც ხელმისაწვდომი იყო მარი ბროსესათვის საფრანგეთის სამეფო (ამჟამად ეროვნულ) ბიბლიოთეკაში.

საკითხის დაწვრილებითმა შესწავლამ გვიჩვენა ის ხარვეზები, რომელიც მარი ბროსეს ნაშრომში გვხვდება აღნიშნული ფენომენის განხილვასთან დაკავშირებით. სტატიაში განხილულია აღნიშნული ხარვეზის გამომწვევი ფაქტორები, კერძოდ, ნაჩვენებია, რომ „Suffixaufnahme“-ს გამოყენების ზუსტი წესების დადგენას აფერხებდა ის გარემოება, რომ იმ პერიოდისათვის ძველი ქართული ენა მკაფიოდ არ იყო გამიჯნული ქართული ენის შემდგომი ეტაპებისაგან და შესაბამისად, საილუსტრაციოდ გამოყენებული მასალა ხშირ შემთხვევაში სრულიადაც არ მიეკუთვნებოდა იმ პერიოდს, რომლის დროსაც „Suffixaufnahme“-ს გამოყენება ქართული გრამატიკის თანმიმდევრული მახასიათებელი იყო.